

МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

*А. Човерсальюк,
аспірант кафедри менеджменту,
фінансів
та кредиту ХІУП*

*С. Тараненко,
доцент кафедри менеджменту,
фінансів та кредиту ХІУП,
кандидат технічних наук*

НЕОБХІДНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Вирішення проблем трансформації економіки України у ринкову, здійснення глибоких перетворень, що забезпечують перехід до нового технологічного способу виробництва, який відповідає ринковій економіці розвинутих країн, вимагає залучення дуже крупних інвестицій. Проте можливості зростання інвестицій дуже обмежені. Інвестиційна діяльність перебуває у тісному взаємозв'язку зі всіма секторами економіки й визначається загальним економічним станом держави. На протязі ряду років країна перебуває в економічній кризі й інвестиційна сфера у ще більшій мірі, чим інші галузі матеріального виробництва, відображає розвиток кризових явищ.

Продовжують скорочуватися обсяги фінансування інвестицій з державного бюджету й за рахунок коштів підприємств, дуже малі інвестиційні кредити, вкладення коштів населення. Не має практичного значення для поліпшення ситуації й таке специфічне інвестиційне джерело як доходи від приватизації державного майна, а вкладення приватного капіталу ще не набули масштабних розмірів.

Падіння інвестицій спричиняє додаткове падіння виробництва, а це, у свою чергу, веде до скорочення інвестиційних ресурсів держави та власних джерел інвестування у суб'єктів інвестування. Якщо ж врахувати факт запізнення між термінами вкладення капітальних ресурсів та їх віддачі, то можна сподіватися, що, навіть зупинивши падіння виробництва, неможливо досить швидко відновити інвестиційний процес.

Основна причина у тому, що виробничий і споживацький попит на продукцію багатьох галузей надзвичайно обмежений, вона не конкурентноздатна. Ці обмеження зумовлені структурними деформаціями, що склалися. У результаті звужуються можливості ефективного вкладення капіталу в конкурентноздатні види діяльності. Вихід із ситуації реальний при ліквідації структурних перекосів та одночасному зростанні виробництва. Лише так можна підвищити ефективність інвестування у структурно деформовані галузі.

Кризовий стан є характерним для усіх стадій інвестиційного процесу. Продовжують знижуватися темпи введення основних фондів, ростуть обсяги незавершеного будівництва, тривалість обороту інвестицій у багато разів перевищує нормативи, відволікаючи на довгі роки з народногосподарського обороту інвестиційні ресурси. Руйнується потужна матеріально-технічна база будівництва.

Дослідження західних економістів свідчать, що понад 70 % приросту валового національного продукту економічно розвинених країн забезпечується інвестуванням інноваційних процесів. Але у результаті деградації науково-технічної діяльності в

Україні обсяг розробок наукових організацій постійно скорочується порівняно з 1990 роком. Витрати на одного наукового співробітника становлять в Україні 0,7 тис. дол. США, тоді як у США та Японії – 150 тис. дол. При цьому значне зменшення кількості розробок, що містять нове технічне вирішення на рівні винаходу, призвело до зниження технічного рівня новостворених видів вітчизняної техніки та технології.

Дуже мізерні у порівнянні із закордонними країнами інвестиції у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, у фундаментальні наукові та прикладні дослідження, що виключає можливість зробити науково-технічний прогрес рушійною силою підйому економіки не лише у найближчий час, а й на перспективу. Лише один відсоток створених на сьогодні нових видів машин та обладнання перевищив технічний рівень кращих вітчизняних та закордонних аналогів¹.

Поряд із загальноекономічною кризою величезний негативний вплив на ситуацію в інвестиційній сфері спричинила помилкова політика відмови від активної участі держави в управлінні інвестиційною діяльністю, передчасна орієнтація на ринкові механізми її саморегуляції: не розробляються методи конкретного заохочення в країну реального капіталу іноземних підприємців; не створено умов та необхідних пільг для розвитку такої сфери нетрадиційного фінансування інвестицій, як лізинг машин та обладнання, не вдосконалюється податкове законодавство, не формуються умови для переходу вітчизняного капіталу з невикористаної та банківської сфер у сферу промислового виробництва; не розвиваються нові форми зв'язку науки з виробництвом, що не дає змоги втілити концепцію формування технополісів і технопарків.

Необхідне вдосконалення та розвиток сфери впливу державного регулювання інвестиційної діяльності, перш за все найважливіших напрямків макроекономічного регулювання, прогнозування перспективної структури інвестицій у регіональному та галузевому розрізі, індикативного планування з використанням збалансованих макроекономічних показників, що визначають розвиток економіки галузей та регіонів.

Так, для цього Хобта В. М. пропонує сформувати нову систему незалежних економічно відповідальних суб'єктів господарських взаємовідносин (Рис. 1)².

Інвестиційна діяльність та формування інвестиційних ресурсів здійснюється в конкретних регіонах й основною передумовою подолання кризового стану цієї сфери є підвищення ефективності управління нею на основі поєднання та взаємодії активної державної та регіональної інвестиційної політики.

Поліпшення інвестиційного клімату, розширення інвестиційних ресурсів – необхідні, але недостатні умови. Слід зробити економіку сприятливою до інвестицій через розвиток інфраструктури, форм і методів залучення в інвестиційну сферу капіталів інституту фінансових посередників, що діють на ньому. Через брак таких посередників інформація про пропозицію капіталу, з одного боку, та пропозицію проектів, з іншого, не доходить до зацікавлених партнерів, а тому мобілізація інвестиційних ресурсів відбувається незадовільно.

Якщо українська економіка не здатна на основі саморегулювання відновити процес акумуляції інвестиційних ресурсів та їх використання у накопиченні капіталу в реальному секторі економіки, то держава сама або в особі її регіональних ланок може здійснювати й використовувати економічне прогнозування для впливу на економічне зростання і галузеву структуру капіталовкладень.

¹ Інвестиційна діяльність в регіоні / А. І. Амоша, Н. І. Иванов, Л. І. Чередник і др. – Донецьк: ІЗП НАН України, 1998. – С. 4.

² Хобта В. М. Управління інвестиціями на етапі становлення й розвитку ринкової економіки промисловості: Автореф. дис... д-ра екон. наук (08.02.03) / НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 1997. – С. 14-15.

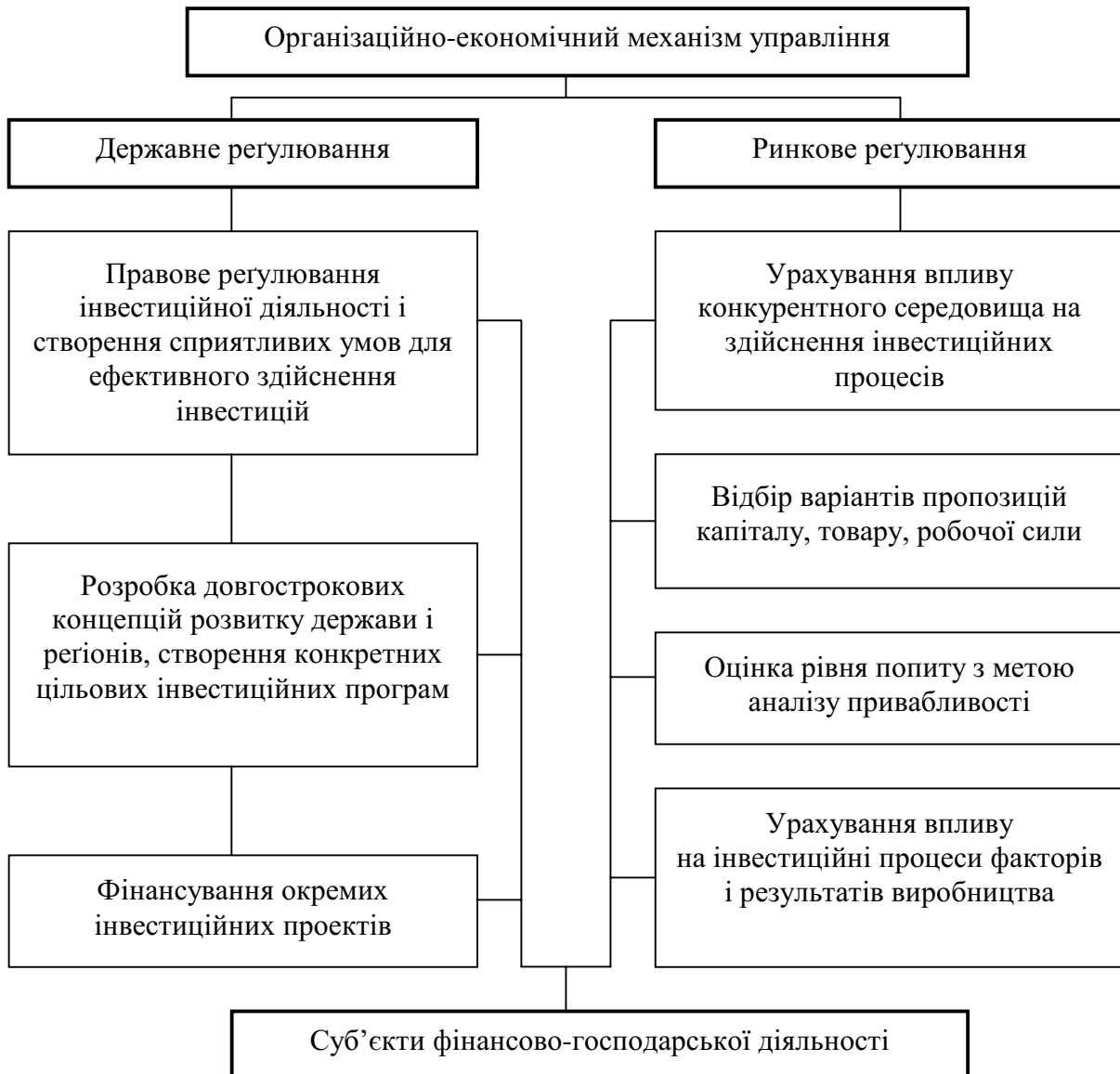

Рис. 1. Схема управління інвестиціями

Політика державного (регіонального) регулювання має включати арсенал утримання вітчизняного капіталу в національному економічному просторі. Кредитна й відсоткова політика, методи фінансування бюджетного дефіциту не повинні підтримувати вищої норми прибутку у сфері банківських, валютних і спекулятивних операцій порівняно із середньою нормою прибутку, що існує в економіці.

Подолання економічної кризи й подальший економічний розвиток на макро- та на мікрорівні пов'язані з підвищенням інвестиційної активності як окремих підприємств, у тому числі державної форми власності, так і цілих територій (регіонів). Тому в сучасних умовах дедалі актуальнішими стають питання підвищення ефективності управління інвестиціями, інвестиційною діяльністю виробничих підприємств та регіонів у цілому. Це зумовлено тим, що значна кількість провідних у минулому підприємств України приймала інвестиційні рішення, не звертаючи уваги на їх ефективність, ризик, терміни окупності капіталу та рішення інших оточуючих підприємств, організацій, установ.

Нині це підвело такі підприємства до межі банкрутства, і їх санація лягла важким тягарем на бюджети усіх рівнів, бо без фінансової допомоги з боку держави чи громади

вони в сучасних умовах не можуть не тільки повноцінно функціонувати, а й навіть існувати. Реальний розвиток таких, та й усіх інших підприємств, оздоровлення фінансів та економіки регіонів України почнеться лише тоді, коли виробничі підприємства суттєво підвищать рівень своєї прибутковості завдяки теперішнім інвестиціям.

Що ж таке інвестиції, інвестування? Слово інвестор у перекладі з латинської мови означає – вкладник (*invest* – вкладати). Коли ми говоримо вкладник, то у багатьох виникають асоціації з особливими вкладеннями, оскільки це найбільш відомий вид інвестування. Тепер цей спосіб накопичення дещо втратив свою привабливість, особливо після знецінення накопичень населення у 90-ті роки.

Альтернативою такому накопиченню багато хто обрав вкладання грошей у товари, нерухомість, інвестиційні проекти, автомобілі, золото, антикварні вироби тощо. Якщо внаслідок цих дій очікується якась вигода (у перша чергу фінансова) – це інвестування. Виходячи з вищезазначеного, інвестор – це особа, яка при вкладанні коштів зацікавлена перш за все в одержанні доходу, безпеці первинних вкладень та у прирості вартості капіталу. Якщо ж мова йде про підприємство, фірму, то одержання вигод (доходу) – суть їх існування.

Дуже часто інвестиції ототожнюють із якимось видом або напрямом. Наприклад, у минулому застосовувався термін *капітальні вкладення*, як синонім інвестиціям взагалі. Інвестиції у цьому випадку розглядаються як вкладання у відтворення основних фондів (будівлі, устаткування, транспортні засоби тощо). Однак інвестиції можуть здійснюватися й в оборотні засоби, різні фінансові інструменти (акції, облігації тощо), окремі види нематеріальних активів (придбання патентів, ліцензій, ноу-хау тощо). Отже, капітальні вкладення – це більш вузьке поняття і може розглядатися лише як одна з форм інвестицій, але не як їх аналог.

У розвинутих країнах, наприклад, у США, інвестиції ототожнюють із купівлею цінних паперів, сприймаючи капітальні вкладення або зберігання грошей у банку як повсякденні обов'язкові операції.

Найбільш типова помилка полягає у тому, що під інвестиціями розуміють будь-яке вкладання коштів, яке може і не принести ні до росту капіталу, ні до одержання прибутку. Це, так би мовити, “споживчі інвестиції” (купівля автомобілів, квартир тощо), які за економічним змістом до інвестицій відносити не можна – кошти для придбання цих товарів витрачаються у даному випадку на безпосередньо довгострокове споживання (коли придбання не передбачає мети подальшого перепродажу).

У багатьох визначеннях інвестицій відзначається, що вони є вкладанням грошових коштів. Це також неправильно. Інвестування капіталу може здійснюватися не лише у грошовій, але і в інших формах – рухомого та нерухомого майна, різних фінансових інструментів (перш за все цінні папери), нематеріальні активи тощо.

У деяких випадках відзначається, що інвестиції представляють довгострокове вкладання коштів. Безумовно, окремі форми інвестицій (у першу чергу, капітальні вкладення) носять довгостроковий характер, однак інвестиції можуть бути і короткостроковими (вкладання в акції, ощадні сертифікати тощо)¹.

Поява багатьох тлумачень поняття інвестування зумовлена специфікою, традиціями різних економічних шкіл і течій.

Так, австрійською школою “граничної корисності” інвестиції трактуються як обмін задоволення сьогоднішніх потреб на задоволення їх у майбутньому.

¹ Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП “ИТЕМ” ЛТД, 1995. – С. 12.

А тлумачення французького економіста І. Массе зводиться до того, що інвестування являє собою акт обміну задоволення сьогоденної потреби на очікування задоволення її у майбутньому за допомогою благ, що інвестуються¹.

Дж. Кейнс (кейнсіанство) під інвестиціями розумів поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду. Це та частка доходу за даний період, яка не була використана для споживання. У цьому найбільш чітко визначена суть інвестицій, їх подвійність – з одного боку, вони відбивають величину акумульованого доходу на цілі накопичення, обсяг інвестиційних ресурсів, тобто інвестиційний попит. З другого боку, інвестиції виступають у формі вкладень (витрат), які визначають приріст вартості капітального майна, тобто як інвестиційна пропозиція, що реалізується².

Отже, у більш широкому розумінні, інвестиції можуть бути визначені як довгострокові вкладання економічних ресурсів (не тільки грошей) із метою створення й одержання вигод у майбутньому. Такими вигодами можуть бути одержання доходу, досягнення приросту капіталу тощо.

Законом України³ інвестиції трактуються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями Закон визначає:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно;
- майнові права, що впливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;
- сукупність технічних, технологічних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих;
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності.

Проте ряд авторів, зокрема, Рябченко О., Тарасенко Г. звертають увагу на те, що положення законодавчого визначення неповно і навіть неправильно трактують поняття “інвестиції”⁴. Можна з ними погодитись, що метою інвестицій є не тільки створення прибутку або досягнення соціального ефекту, а й інші форми забезпечення розвитку й підвищення ринкової вартості підприємства, що знаходять своє відображення у зростанні суми вкладеного капіталу. А також якщо метою інвестицій має бути зростання суми вкладеного капіталу, то цей інвестований капітал має вкладатися лише в об'єкти підприємницької діяльності, бо спрямування його в об'єкти соціальні, благодійної діяльності, спонсорства тощо до такого зростання не приведе. Тому поняття “інвестиції” пропонується визначити як вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання у майбутньому.

Економісти покладають велику надію на реалізацію програми “Україна – 2010”, проектом якої передбачається збільшити частку нагромадження основного капіталу з 25 % обсягу ВВП у 2005 році до 30 % у 2010 році, за умови, що його темпи

¹ Інвестиційна діяльність: Конспект лекцій / Укл. Ю. О. Болейко. – Чернівці: Рута, 1999. – С. 2.

² Інвестиційна діяльність: Конспект лекцій / Укл. Ю. О. Болейко. – Чернівці: Рута, 1999. – С. 2.

³ Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII (із змінами й доповненнями, внесеними Законами України від 10 грудня 1991 року № 1955-XII, від 5 березня 1998 року № 185/98-ВР, від 21 травня 1999 року № 697-XIV) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

⁴ Рябченко О. Д., Тарасенко Г. Г., Цибань П. В., Чаленко О. М. Інвестиційна діяльність і приватизація. – Х.: Основа, 1999. – С. 62-63.

випереджатимуть темпи зростання обсягу ВВП. Передбачається поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізація напрямків їх удосконалення.

З огляду на все вищезазначене видно, що проблеми інвестиційної діяльності розглянуті у багатьох роботах. Проте питання щодо управління цією діяльністю ще не мають остаточного практичного вирішення, особливо на регіональному рівні. Тому передбачається досить широке поле для дослідження методологічних аспектів управління інвестиціями в умовах формування й розвитку економіки ринкового типу, теоретичного обґрунтування реформування організаційно-економічного механізму управління інвестиціями, розробки принципів і методів, які забезпечують активізацію інвестиційної діяльності та підвищення її ефективності, а також розробки методів, інструментів і механізмів регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

1. *Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII (із змінами й доповненнями, внесеними Законами України від 10 грудня 1991 року № 1955-XII, від 5 березня 1998 року № 185/98-ВР, від 21 травня 1999 року № 697-XIV) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.*

2. *Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП “ИТЕМ” ЛТД, 1995. – С. 12.*

3. *Инвестиционная деятельность в регионе / А. И. Амоша, Н. И. Иванов, Л. И. Чередник и др. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. – С. 4.*

4. *Інвестиційна діяльність: Конспект лекцій / Укл. Ю. О. Болейко. – Чернівці: Рута, 1999. – С. 2.*

5. *Рябченко О. Д., Тарасенко Г. Г., Цибань П. В., Чаленко О. М. Інвестиційна діяльність і приватизація. – Х.: Основа, 1999. – С. 62-63.*

6. *Хобта В. М. Управління інвестиціями на етапі становлення й розвитку ринкової економіки промисловості: Автореф. дис... д-ра екон. наук (08.02.03) / НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 1997. – С. 14-15.*

